

Dr hab. Jolanta Chluska prof. PCz

Wydział Zarządzania

Politechnika Częstochowska

ORCID 0000-0001-5169-7109

TRANSAKCJE POZABILANSOWE W SPRAWOZDANIU FINANSOWYM PODMIOTU GOSPODARCZEGO

Streszczenie

Cel: Celem artykułu jest wskazanie obszarów sprawozdania finansowego szczególnie podatnych na wpływ skutków transakcji pozabilansowych.

Metodyka badań: Jako narzędzia badawcze zastosowano analizę literatury przedmiotu, aktów prawnych oraz przykładów praktycznych identyfikacji skutków transakcji pozabilansowych.

Wyniki badań: Artykuł nawiązuje do istotnych uwarunkowań potencjalnego sterowania informacją sprawozdawczą, co nie zawsze wynika z polityki rachunkowości a może być narzędziem manipulacji obrazem jednostki w sprawozdaniu finansowym.

Wnioski: Podmioty gospodarcze zawierają różnorodne umowy w ramach prowadzonej działalności. Niektóre z nich mogą w sposób szczególny wpływać na obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym oraz kondycję podmiotu. Skutki takich umów mogą mieć charakter krótko lub długoterminowy.

Wkład w rozwój dyscypliny: Artykuł przybliży istotę transakcji pozabilansowych i ich wpływ na obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym. Analiza literatury przedmiotu oraz sprawozdań finansowych skłania do postawienia hipotezy badawczej oraz jej weryfikacji, że transakcje pozabilansowe mogą istotnie zmieniać obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, transakcje pozabilansowe, polityka rachunkowości, regulacje rachunkowości.

Klasyfikacja JEL: M 40, M41, M42, M49

1. Wprowadzenie

Podmioty gospodarcze prowadzą rachunkowość oraz sporządzają sprawozdania finansowe zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Na podstawie ksiąg rachunkowych sporządzane jest sprawozdanie finansowe. Polskie przedsiębiorstwa prezentują informacje sprawozdawcze w zakresie przewidzianym ustawą o rachunkowości lub Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej (MSR/MSSF) w zależności od rodzaju jednostki, jej wielkości, statusu oraz możliwości przyjmowania za podstawę sporządzenia sprawozdania finansowego MSR/MSSF.

Odbiorcy sprawozdań finansowych i inni interesariusze podmiotu, podejmują decyzje ekonomiczne na podstawie informacji płynących ze sprawozdania finansowego. Na obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym istotny wpływ mają tzw. transakcje pozabilansowe. Transakcje pozabilansowe mogą narażać przedsiębiorstwo na ryzyko, ale mogą też dostarczać korzyści. Artykuł charakteryzuje istotę transakcji pozabilansowych oraz wskazuje ich wpływ na sprawozdawczość finansową podmiotu gospodarczego w Polsce. Począwszy od 2008 r., w sprawozdaniu finansowym jednostkowym i skonsolidowanym, podmioty gospodarcze mają obowiązek ujawniać transakcje pozabilansowe w większym zakresie, niż było to przewidziane wcześniejszymi przepisami.

Analiza literatury przedmiotu oraz sprawozdań finansowych skłania do postawienia hipotezy badawczej, że transakcje pozabilansowe mogą istotnie zmieniać obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym. Celem artykułu jest wskazanie obszarów sprawozdania finansowego szczególnie podatnych na wpływ skutków transakcji pozabilansowych.

Jako narzędzia badawcze zastosowano analizę literatury przedmiotu, aktów prawnych oraz przykładów praktycznych identyfikacji skutków transakcji pozabilansowych.

2. Istota transakcji pozabilansowych

W Polsce rachunkowość regulowana jest przepisami ustawy o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (UoR). Zadaniem rachunkowości jest dostarczenie rzetelnych i wiarygodnych informacji ekonomicznych, umożliwiających nie tylko ocenę jednostki gospodarczej, lecz również dostarczenie danych do podejmowania decyzji zarządczych. Aby informacje płynące z systemu rachunkowości spełniały ten warunek, powinny być zrozumiałe, przydatne, wiarygodne i porównywalne. Przedsiębiorstwa są obowiązane do stosowania przyjętych zasad (polityki) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy (UoR, art. 4 ust. 1). Określenie „rzetelne” oznacza wierne i odpowiadające faktom odzwierciedlenie rzeczywistości, zarówno w księgach jak i w sprawozdaniach finansowych.

Przyjęcie Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 r. spowodowało konieczność dostosowania polskich przepisów do rozwiązań Unii. Przepisy ustawy o rachunkowości zostały zmienione z mocą od 2018 r. na podstawie ustawy z dnia 18 marca 2008 r. o zmianie ustawy o rachunkowości.¹ Nowelizacja ta dokonała wdrożenia postanowień dyrektyw

¹ Por. Ustawa z dnia 18 marca 2008 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz.U. nr 63 poz. 393.

Unii Europejskiej.² Celem zmian przepisów prawnych rachunkowości w Polsce i w Unii Europejskiej była modernizacja prawa spółek, udoskonalenie ładu korporacyjnego, przejrzystości transakcji między różnymi podmiotami gospodarczymi, zapobieganie i zwalczanie nadużyć finansowych i korporacyjnych. Wyrazem przyjętych celów stał się obowiązek ujawniania w sprawozdaniu finansowym transakcji pozabilansowych.³

Przedsiębiorstwo, prowadząc działalność gospodarczą, zawiera z kontrahentami różnorodne umowy, na mocy których powstają określone należności i zobowiązania, skutkujące pozycjami bilansowymi aktywów i pasywów, kosztami i przychodami. Niektóre transakcje mogą mieć istotny wpływ na kondycję finansową i majątkową a tym samym obraz jednostki prezentowany w sprawozdaniu finansowym odbiorcom tych sprawozdań. Transakcje pozabilansowe występują w obszarach gospodarczych, prawnych, podatkowych lub księgowych. Informacje o ryzyku lub istotnych korzyściach będących skutkiem transakcji pozabilansowych powinny być ujawniane w sprawozdaniu finansowym. Dyrektywa 2013/34/UE wymaga ujawnienia w jednostkach średnich i dużych oraz jednostkach interesu publicznego (jednostkach zainteresowania publicznego) charakteru i celu gospodarczego umów zawartych przez jednostkę, a nieuwzględnionych w bilansie oraz wpływu finansowego tych umów na jednostkę, pod warunkiem, że ryzyko lub korzyści wynikające z tych umów są istotne i o ile ujawnienie tego ryzyka lub korzyści jest niezbędne do celów oceny sytuacji finansowej tej jednostki.) (Dyrektywa 2013/34/UE, art. 17) Podobnie formułuje ten wymóg ustawa o rachunkowości.

3. Wpływ transakcji pozabilansowych na obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym

Za istotne transakcje kreujące ryzyko działalności lub szczególne korzyści dyrektywa 2006/46/WE uważała przykładowo:

² Dyrektywa 2006/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 lipca 2006r. zmieniająca dyrektywy Rady 78/660/EWG w sprawie rocznych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek, 83/349/EWG w sprawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych, 86/635/EWG w sprawie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych banków i innych instytucji finansowych oraz 91/674/EWG w sprawie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych zakładów ubezpieczeń, (Dz.Urz. UE L 224 z 16.08.2006, s. 1 - 7). (Dyrektywa 2006/46/WE)

Dyrektywy te utraciły moc po wdrożeniu Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylającej dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG (Dz. Urz. UE L 182 z 29.06.2013) (Dyrektywa 2013/34/UE).

³ Dyrektywa 2006/46/WE definiuje: „Transakcjami pozabilansowymi mogą być wszelkie transakcje lub umowy wiążące spółkę z innymi podmiotami, nawet nieposiadającymi osobowości prawnej, które nie są wykazane w bilansie.” (Dyrektywa 2006/46/WE, pkt 9)

- a) sprzedaż wierzytelności,
- b) transakcje sprzedaży i odkupu,
- c) umowy konsygnacyjne,
- d) transakcje typu „take or pay”,
- e) sekurytyzację,
- f) zabezpieczenia na aktywach,
- g) leasing operacyjny,
- h) outsourcing,
- i) tworzenie jednostek specjalnego przeznaczenia. (Dyrektywa 2006/46/WE, pkt 9)

Nie jest to lista zamknięta, mogą wystąpić inne transakcje, jeśli skutkują podobnym ryzykiem lub korzyścią. Niewątpliwie będą to gwarancje i poręczenia, zastawy, zobowiązania warunkowe.

Polskie prawo cywilne i handlowe dopuszcza obrót wierzytelnościami. Zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego, przelew wierzytelności może nastąpić na mocy umowy sprzedaży, zamiany, darowizny lub innej umowy. Wraz z wierzytelnością przechodzą na nabywcę wszelkie związane z nią prawa, w szczególności roszczenie o zaległe odsetki. Szczególną formą zbycia wierzytelności jest factoring. Factoring oznacza współpracę między wyspecjalizowaną instytucją factoringową a przedsiębiorstwem, na mocy której przedsiębiorstwo (factorant) przelewa na instytucję factoringową (factora) wierzytelności z tytułu dostaw i usług, a instytucja factoringowa płaci za przelaną wierzytelność. (Kreczmańska-Gigol, s. 11) Factor może świadczyć na rzecz factoranta dodatkowe usługi. Drogą sprzedaży wierzytelności lub factoringu podmioty gospodarcze mogą pozbywać się wątpliwych należności, które w księgach rachunkowych musiałyby objąć odpisami aktualizującymi, stanowiącymi koszt pomniejszający wynik finansowy. Faktoring, jest jednym ze źródeł finansowania działalności w krótkim okresie. W odróżnieniu od kredytu bankowego, nie powoduje wzrostu wartości obcych źródeł finansowania wykazywanych w pasywach bilansu. Pokazuje to przedsiębiorstwo w korzystnej sytuacji finansowej. (Wszelaki 2013, s. 257, Tokarski 2005, s. 164-165)

Formą sterowania czy wręcz manipulowania wynikiem finansowym mogą być transakcje polegające na sprzedaży na pewien czas wybranych aktywów firmy np. środków trwałych, zapasów (zwykle przed dniem bilansowym lub innym istotnym dla oceny kondycji) i późniejszym ich odkupieniu. Taka konstrukcja umowy daje pewność jej wykonania, tzn. jednostka sprzedająca aktywa ma pewność, że będzie mogła je odkupić po upływie określonego okresu, a jednostka kupująca nie musi się obawiać, iż będzie miała

problem ze sprzedażem zbędnych dla niej z gospodarczego punktu widzenia aktywów. W istocie przypomina to pożyczkę zabezpieczoną na aktywach.

Umowa konsygnacji polega na tym, iż zlecający przekazuje towar przyjmującemu zamówienie, a ten zobowiązuje się sprzedać go kupującemu po cenie ustalonej przez zlecającego, na jego rachunek. Konsygnacja określa umowę zbliżoną do umowy komisju. Sprzedaż dokonywana jest sukcesywnie a rozliczenia są okresowe. Umowy takie pozwalają skrócić czas dostaw towarów, zmniejszyć koszty transportu, opłat celnych.

W przypadku klauzul umownych „take or pay”, odbiorcy dóbr lub usług zobowiązują się odebrać zamówiony produkt lub zapłacić nawet wtedy, gdy nie odbiorą przedmiotu transakcji. Transakcje takie mogą narazić odbiorców na znaczne straty finansowe, gdyby realizacja dostaw nie doszła do skutku. Jest korzystna dla dostawcy.⁴

Sekurytyzacja aktywów (assets securitisation) jest to proces scalania aktywów obrotowych i finansowych o podobnym charakterze oraz emitowania papierów wartościowych opartych o te aktywa. (Szczepankowski 1998, s. 62) Sekurytyzowane aktywa są przenoszone do wyodrębnionego podmiotu gospodarczego a następnie realizowana jest emisja papierów wartościowych dokonana przez ten podmiot. Transfer aktywów może być dokonywany bez zachowania formy sprzedaży lub jako sprzedaż. Sekurytyzacja poprawia lub utrzymuje na podobnym poziomie wskaźniki finansowe aranżera (sprzedawcy aktywów). Pozwala to również obniżyć koszt obcego kapitału i poprawić płynność przedsiębiorstwa. Pozyskanie kapitału tą drogą nie wiąże się z ujawnianiem danych o przedsiębiorstwie. Wadą sekurytyzacji jest ryzyko niepowodzenia emisji papierów wartościowych, kosztowne mogą być również formy zabezpieczenia emisji. Pozbycie się aktywów o dużej płynności może w długim okresie osłabić pozycję konkurencyjną przedsiębiorstwa. Prowadzi do powstania asymetrii informacji na niekorzyść inwestorów. (Rymarczyk 2018, s. 67, Buchanan 2016, s. 17)

Umowa leasingowa jest umową, na mocy której w zamian za opłatę lub serię opłat, leasingodawca przekazuje leasingobiorcy prawo do użytkowania danego składnika aktywów przez uzgodniony okres.⁵ Leasing finansowy to umowa leasingowa, na mocy której

⁴ Na temat transakcji „take or pay” w obrocie gazem por. (Zajdler, Hara, Staniłko 2012, s. 51-71).

⁵ MSR 17 został zastąpiony przez Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 16 "Leasing" (MSSF16), obowiązujący dla rocznych okresów sprawozdawczych rozpoczynających się 1 stycznia 2019 r. i później. Różnice między MSR 17 a MSSF 16 polegają przede wszystkim na tym, że zgodnie z MSSF 16 aktywa stanowiące przedmiot umowy leasingu (jako prawa do użytkowania aktywów) korzystający ujmuje jako leasing finansowy (z drobnymi wyjątkami) wykazują je w odrębnej pozycji aktywów trwałych bilansu, zaś zobowiązania z tytułu tych umów w pasywach bilansu. Przepisy prawa bilansowego i podatkowego w zakresie leasingu w Polsce nie zostały jednak zmienione. Stosowanie MSSF 16 dotyczy więc jedynie podmiotów, które do celów bilansowych stosują MSR/MSSF.

następuje przeniesienie zasadniczo całego ryzyka i pożytków wynikających z tytułu posiadania aktywów. Ostateczne przeniesienie tytułu prawnego może, lecz nie musi nastąpić. (MSR 17, pkt. 4) Przedmiotem leasingu są składniki aktywów, jak np. nieruchomości, urządzenia, maszyny, środki transportu, wartości niematerialne i prawne. Przedmiot umowy leasingu finansowego jest zaliczany do aktywów korzystającego i ten dokonuje odpisów amortyzacyjnych. (KSR 5, pkt II) Leasing operacyjny najczęściej stosowany jest w przypadku środków transportu oraz nieruchomości. Przedmiot umowy leasingu operacyjnego zaliczany jest do aktywów finansującego i on dokonuje odpisów amortyzacyjnych. Korzystanie z umów leasingu operacyjnego jest korzystne dla korzystającego, gdyż stanowi dodatkowe źródło kapitału. (Dębska-Rup, Rup 2017, s. 54, Okręglika 2004, s. 13–15). Korzystający ma dostęp do nowoczesnych maszyn i urządzeń, może szybko reagować na nowe technologie. Operacje leasingu operacyjnego nie są wykazywane w bilansie jako zobowiązania przedsiębiorstwa, nie powodują więc zmniejszenia zdolności kredytowej. Leasing operacyjny jest korzystny dla podmiotu korzystającego także dlatego, że daje możliwość zaliczenia całej raty leasingowej w podatkowe koszty uzyskania przychodów. Leasing taki jest w świetle podatku dochodowego korzystniejszy niż zakup składnika majątku i wliczanie w koszty uzyskania przychodu rat amortyzacji, których wysokość regulują przepisy prawa podatkowego.

Outsourcing jest procesem przekazywania funkcji oraz zasobów związanych z realizacją tych funkcji podmiotom zewnętrznym. (Cecelak 2013, s. 44, Kłos 2009, s. 35) M. Trocki postrzega go jako działanie strategiczne przedsiębiorstwa o długoterminowym oddziaływaniu. (Trocki 2001, s. 13, 14) Za realizację zadań outsourcingu odpowiedzialny jest podmiot przekazujący. Firmom zewnętrznym przekazywane są funkcje podstawowe, pomocnicze czy administracyjne w takich obszarach działalności jak produkcja, rachunkowość, dobór i szkolenie kadr, ochrona mienia, obsługa systemów informatycznych. Głównym celem powierzenia tych zadań firmom zewnętrznym jest obniżka kosztów działalności, usprawnienie zarządzania, poprawa jakości realizowanych zadań, wykorzystanie wiedzy i umiejętności wyspecjalizowanych podmiotów dla poprawy efektywności własnych zasobów. Outsourcing może stanowić drogę poprawy efektywności gospodarowania, ale może też być źródłem ryzyka wzrostu kosztów, pogorszenia jakości realizowanych funkcji, utrudnień kontroli prawidłowości przebiegu działań.

Jednostki specjalnego przeznaczenia (JSP) to podmioty gospodarcze w formie spółek kapitałowych, osobowych lub podmiotów niemających osobowości prawnej, utworzone w celu realizacji określonych celów. Może to być leasing, prowadzenie prac badawczych

i rozwojowych, sekurytyzacja aktywów itp. (SKI 12, pkt 1) Tworzenie jednostek specjalnego przeznaczenia bywa wykorzystywane do przenoszenia do tych podmiotów nierentownych obszarów działalności lub przeciwnie, do wyodrębniania szczególnie dochodowych produktów, usług. Specyfika jednostek specjalnego przeznaczenia decyduje o tym, że nawet przy nieznacznym udziale kapitałowym przedsiębiorstwo tworzące JSP może ją kontrolować. Postanowienia Interpretacji SKI-12 „Konsolidacja – jednostki specjalnego przeznaczenia” wskazują, że jeżeli z istoty powiązań wynika, że JSP jest kontrolowana przez jednostkę gospodarczą, należy ją objąć konsolidacją.

4. Obowiązki przedsiębiorstwa w zakresie ujawniania transakcji pozabilansowych

Sprawozdanie finansowe sporządza się na dzień zamknięcia ksiąg rachunkowych. Zakres sprawozdania finansowego uzależniony jest od formy organizacyjno prawnej oraz od wielkości zatrudnienia, wartości sumy bilansowej i przychodów podmiotu. Sprawozdanie finansowe w najszerszym zakresie sporządzają jednostki zobowiązane do obowiązkowego badania sprawozdań finansowych i ksiąg rachunkowych, przekraczające progi wartościowe tych parametrów dla małych podmiotów. Obowiązkowym elementem sprawozdania finansowego dla wszystkich jednostek jest informacja dodatkowa. Pełni ona funkcję uzupełniającą w stosunku do pozycji bilansu, rachunku zysków i strat, zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych. Zakres informacji wymaganych w informacji dodatkowej, jej szczegółowość uzależniona jest od statusu jednostki (jednostka mikro, jednostka mała, pozostałe jednostki stosujące ustawę o rachunkowości) oraz załączników do ustawy o rachunkowości stosowanych jako wyznacznik istotności informacji sprawozdawczych. Jest także odzwierciedleniem jej polityki rachunkowości. (Stępień 2019, s. 87)

Informacja dodatkowa powinna zawierać istotne dane i objaśnienia niezbędne do tego, aby sprawozdanie finansowe spełniało zasadę prawdziwego i wiernego obrazu. Najszerszy zakres informacji dodatkowej, sporządzanej przez jednostki inne niż banki i zakłady ubezpieczeń, określa załącznik nr 1 do UoR.

Konsekwencją przyjętych w 2008 r. nowelizacji polskiego prawa bilansowego było wprowadzenie prezentacji w informacji dodatkowej do sprawozdania finansowego ujawnień informacji o charakterze i celu gospodarczym zawartych przez jednostkę umów nie uwzględnionych w bilansie w zakresie niezbędnym do oceny ich wpływu na sytuację majątkową, finansową i wynik finansowy jednostki. Ustawa o rachunkowości nie wymienia tych umów, pozostawiając interpretację zakresu i rodzajów umów podmiotom

gospodarczym. Poniżej zamieszczono przykłady opisu wystąpienia transakcji pozabilansowych w sprawozdaniu finansowym trzech podmiotów. Zazwyczaj opisowi umów towarzyszy szacunek ich skutków finansowych lub wskazuje się finansowe uwarunkowania ich realizacji w kolejnych okresach.

Przykłady opisu transakcji pozabilansowych w sprawozdaniach finansowych

1) Kontrakty na dostawę gazu na zasadach „take or pay” (PGNiG)

„PGNiG jest stroną dwóch kontraktów długoterminowych na dostawę paliwa gazowego do Polski posiadających tzw. klauzulę take or pay (kontrakt jamalski i kontrakt katarski). Przy założeniu utrzymania portfela klientów PGNiG na dotychczasowym poziomie realizacja tychże kontraktów w ilościach określonych w odpowiednich klauzulach take or pay oznaczać będzie minimalizowanie zakupów gazu spotowego. W przypadku utraty rynku przez PGNiG istnieje ryzyko konieczności szukania nowych możliwości zagospodarowania nadwyżek gazu w portfelu.” (PGNiG za 2017 r., s. 75)

2) Gwarancje i poręczenia (Orange Polska S.A., JSW S.A.)

a) „W pierwszym półroczu 2018 r. Orange Polska S.A. zlecała bankom wystawianie gwarancji bankowych za zobowiązania jednostki zależnej TP Teltech Sp. z o.o. na rzecz jej kontrahentów, jednocześnie zobowiązując się do pokrycia ewentualnych roszczeń z tytułu wypłat z gwarancji. Na dzień 30 czerwca 2018 r. łączna wartość gwarancji wyniosła 4,9 mln zł... Na dzień 30 czerwca 2018 r. ważnych było 9 gwarancji bankowych wystawionych na zlecenie Orange Polska S.A. za zobowiązania Orange Energia Sp. z o.o. (dawniej Multimedia Polska Energia Sp. z o.o.) na rzecz jej kontrahentów w związku z nabyciem tej spółki przez Grupę w 2017 r. Łączna wartość gwarancji, do których pokrycia ewentualnych roszczeń z tytułu wypłat z gwarancji zobowiązała się Orange Polska S.A. wobec banków, wynosiła 17,9 mln zł.” (Orange Polska S.A., s. 60)

b) „W wyniku prowadzonych ze stroną społeczną rozmów w ramach Wojewódzkiej Komisji Dialogu Społecznego dotyczących m.in. gwarancji zatrudnienia oraz kwestii związanych z przeprowadzeniem Oferty publicznej, w dniu 5 maja 2011 r. Zarząd Jednostki dominującej podpisał, a działające w JSW S.A. organizacje związkowe parafowały porozumienie zbiorowe z Zarządem („Porozumienie”). W ramach Porozumienia strony ustaliły m.in., że co do zasady, okres gwarancji zatrudnienia dla pracowników Jednostki dominującej wynosi 10 lat od dnia upublicznienia akcji JSW S.A. W przypadku niedotrzymania przez Jednostkę dominującą gwarancji zatrudnienia, JSW S.A. będzie zobowiązana do wypłaty odszkodowania w wysokości równej iloczynowi przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w Jednostce dominującej w roku poprzedzającym rozwiązanie

stosunku pracy i liczby miesięcy, które pozostają do upływu okresu gwarancji zatrudnienia (w przypadku pracowników administracyjnych nie więcej niż sześćdziesięciokrotność przeciętnego wynagrodzenia w roku poprzedzającym).” (GK JSW S.A. za 2012 r., s. 69)

Jak pokazują wybrane przykłady ze sprawozdań finansowych, informacje o transakcjach pozabilansowych mogą w znacznym stopniu sterować obrazem jednostki w sprawozdawczości. Brak ich ujawnienia ograniczałby zrozumienie otoczenia podmiotu i warunków jego działalności.

Identyfikacja transakcji pozabilansowych jest szczególnie istotna w przypadku dużych jednostek, przede wszystkim w jednostek notowanych na giełdzie papierów wartościowych. Jednak i w małych podmiotach informacje te są ważne. Mimo, że dodatkowe informacje w załącznikach 4-6 do ustawy o rachunkowości nie powtarzają zapisu załącznika nr 1 o ujawnianiu transakcji pozabilansowych, to jednak wskazują na konieczność ujawniania informacji o zobowiązaniach warunkowych, gwarancjach, poręczeniach, transakcjach zabezpieczanych na aktywach, czyli tych najczęściej występujących i o największym wpływie na sytuację finansową i majątkową podmiotów. Nawet gdyby takiego zapisu nie było, to obowiązkiem podmiotów gospodarczych jest ujawnianie informacji nie wymienionych w akcie prawnym, jeżeli mogłyby one w istotny sposób wpłynąć na ocenę kondycji podmiotu.

5. Zakończenie

Przedsiębiorstwo funkcjonując w konkurencyjnym otoczeniu musi liczyć się z ryzykiem ekonomicznym i finansowym działalności. Transakcje pozabilansowe mogą to ryzyko zmniejszać lub zwiększać. Ich skutki znajdują zawsze odzwierciedlenie w wyniku finansowym w krótkich okresach i warunkach funkcjonowania przedsiębiorstwa w przyszłości.

Sprawozdania finansowe prezentujące transakcje pozabilansowe w sposób przewidziany przepisami prawa, odpowiadając na oczekiwania interesariuszy informacji sprawozdawczych, powinny spełniać następujące uwarunkowania decyzyjne:

- a) odbiorcy sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa oczekują, że sprawozdanie finansowe sporządzone zostało zgodnie z zasadą prawdziwego i wiernego obrazu i decyzje ekonomiczne podjęte na jego podstawie będą trafne,
- b) podmiot gospodarczy ujawnia istotne warunki zawartych umów, wraz z ich konsekwencjami dla stabilności gospodarki finansowej i kontynuacji działalności,

c) informacje o transakcjach pozabilansowych nie są zaciemniane poprzez ich nieprecyzyjny opis.

Warunki te mogą nie być spełnione, jeśli podmiot w swojej działalności zawiera umowy, których realizacja może mieć istotny wpływ na warunki rozwojowe przedsiębiorstwa, bez wystarczających ujawnień sprawozdawczych w tym zakresie. Obraz podmiotu może być wtedy znacząco zniekształcony (zbyt optymistyczny lub zbyt pesymistyczny).

Ujawnienie w sprawozdaniu finansowym transakcji pozabilansowych jest istotnym krokiem w kierunku zwiększenia czytelności sprawozdania. W procesach badania sprawozdania finansowego może wpływać na opinię biegłego rewidenta zawartą w sprawozdaniu z badania. Powyższe analizy pozwalają stwierdzić weryfikację postawionej we wprowadzeniu hipotezy badawczej oraz realizację celu opracowania.

Literatura:

Beresińska A., Golec M., Karmańska A. (1997), *Koncepcja true and fair view w praktyce światowej i w Polsce*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKWP”, nr 39, Warszawa.

Buchanan B. G. (2016), *Securitization: A Financing Vehicle for All Seasons?*, Bank of Finland Research. Discussion Paper 31.

Cecelak J. (2013), *Outsourcing jako źródło rozwoju przedsiębiorstwa*, Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne, tom XVIII.

Dębska-Rup A., Rup P. (2017), *Leasing jako źródło finansowania przedsiębiorstwa i jego ujęcie w księgach rachunkowych*, Państwo i Społeczeństwo 2017(XVII) Nr 2.

Dyrektywa 2006/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 lipca 2006r. zmieniającej dyrektywy Rady 78/660/EWG w sprawie rocznych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek, 83/349/EWG w sprawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych, 86/635/EWG w sprawie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych banków i innych instytucji finansowych oraz 91/674/EWG w sprawie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych zakładów ubezpieczeń, Dz.Urz. UE L 224 z 16.08.2006.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylającej dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG, Dz. Urz. UE L 182 z 29.06.2013.

Kłós M. (2009), *Outsourcing w polskich przedsiębiorstwach*, Wyd. CeDeWu, Warszawa.

Komunikat nr 9 Ministra Finansów z dnia 23.12.2011 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia znowelizowanego Krajowego Standardu Rachunkowości nr 5 "Leasing, najem i dzierżawa".

Kreczmańska-Gigol K. (2006), *Faktoring w świetle prawa cywilnego, podatkowego i bilansowego*, Difin, Warszawa.

- MSR 17 *Leasing*, Dz. Urz. UE L z 2008 r. nr 320/1 ze zm.
- Okręglińska M. (2004), *Leasing, Aspekty prawne, organizacyjne ekonomiczne*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Orange Polska S.A. - Skrócone Śródroczne Jednostkowe Sprawozdanie Finansowe za sześć miesięcy zakończonych 30 czerwca 2018 r. sporządzone według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej,
http://orange-ir.pl/sites/default/files/OPL_2Q_2018_Raport_Skonsolidowany.pdf (dostęp 12.02.2020r.).
- Rymarczyk J. (2018), *Sekurytyzacja jako innowacyjny instrument finansjalizacji współczesnej gospodarki światowej*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach Nr 362, Katowice.
- SKI-12 *Konsolidacja – jednostki specjalnego przeznaczenia*, Dz. Urz. UE L z 2008 r. nr 320/1 ze zm.
- Skonsolidowane sprawozdanie finansowe GK JSW S.A. za 2012 r., https://www.jsw.pl/raportroczny-2012/pub/2012/PL/files/pobierz/GKSkonsolidowane_sprawozdanie_finance_GK_JSW_S_A_za_2102_rok.pdf (dostęp 12.02.2020r.).
- Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej PGNiG za 2017 r., https://static1.money.pl/d/gielda/raporty/2017/17619_PGNiG_Skonsolidowany_Raport_Roczny_2017.pdf (dostęp 12.02.2020r.).
- Stępień K. (2019), *Pojęcie i zakres polityki rachunkowości w polskich oraz w międzynarodowych regulacjach rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie 2(980), Kraków, <https://doi.org/10.15678/ZNUEK.2019.0980.0205>
- Szczepankowski P. (1998), *Nowoczesne instrumenty zarządzania aktywami*, WSzPiZ im. L. Koźmińskiego, Warszawa.
- Tokarski M. (2005), *Factoring w małych i średnich przedsiębiorstwach: forma krótkoterminowego finansowania działalności*, Wyd. Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Trocki M. (2001), *Outsourcing. Metoda restrukturyzacji działalności gospodarczej*, Wyd. PWE, Warszawa.
- Ustawa z dnia 18 marca 2008 r. o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz.U. nr 63 poz. 393.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości*, Dz. U. z 2019 r. poz. 351.
- Wszelaki A. (2013), *Factoring w rachunkowości i sprawozdawczości podmiotu gospodarczego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765 „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 61 (2013).
- Zajdler R., Hara T., Staniłko J. (2012), *Formuły cenowe w kontraktach długoterminowych na dostawę gazu do Unii Europejskiej*, Instytut Sobieskiego, Warszawa.

OFF-BALANCE SHEET TRANSACTIONS IN THE FINANCIAL STATEMENTS OF THE ECONOMIC ENTITY

(Abstract)

Objective: The purpose of this article is to identify areas of financial statements that are particularly sensitive to the impact of off-balance sheet transactions.

Research Design & Methods: As research tools, the analysis of the subject literature, legal acts and examples of practical identification of the effects of off-balance transactions were applied.

Findings: The article refers to the important conditions of the potential control over reporting information, which is not always the result of the balance sheet policy and may be a tool for manipulating the entity's image in the financial statements.

Implications/Recommendations: Economic entities conclude various contracts during their operations. Some of them may have a particular impact on the entity's image in the financial statements and the condition of the entity. The effects of such agreements may be short or long-term.

Contribution: The article presents the essence of off-balance transactions and their impact on the entity's image in the financial statements. The analysis of the literature on the subject and financial statements provokes a research hypothesis that off-balance sheet transactions can significantly change the entity's view in the financial statements.

Keywords: financial statement, off-balance sheet transactions, accounting policy, accounting regulations.